

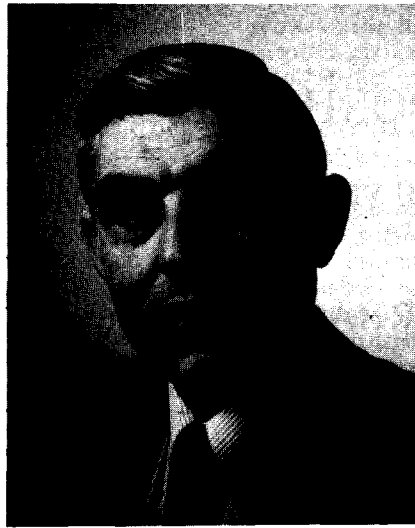
De vakbeweging en de intellectuelen

De ideologie en strategie van de arbeidersvakbeweging hebben aanvankelijk sterk onder invloed gestaan van intellectuelen, die kritisch afstand namen van de geldende maatschappelijke verhoudingen. Lasalle, Marx, Blanqui, Proudhon, Bebel, Liebknecht, Gramsci, Sydney en Beatrice Webb zijn namen van figuren, die in geen enkel gedegen geschiedkundig werk over de vakbeweging ontbreken. In ons land is het profiel van de arbeidersbeweging mede gevormd door zulke, nogal divers gestructureerde, intellectuele persoonlijkheden als Domela Nieuwenhuis, Troelstra, Ariëns, Poels, Kuyper en Talma.

Tot op de huidige dag bezitten het NVV en het CNV elk hun eigen gezaghebbende en invloedrijke intellectuele voorlieden in mensen als Tinbergen en Den Uyl, respectievelijk de Gaay Fortman sr. en Van Zuthem. Het NKV kent een dergelijke intellectuele pilaarheilige niet. Zeer vermoedelijk hangt dit samen met de door Bornewasser en Mertens geconstateerde distantie, die de katholieke academici lange tijd ten opzichte van het katholieke vakverenigingswezen in acht hebben genomen 1).

Binnen de Nederlandse vakbeweging dringen na 1945 intellectuelen en met name professionele economen in leidinggevende topposities door. Roemers opent de rij, daarna volgen onder meer Albeda, Coppes, Ter Heide, Van der Schalie en Terpstra. Ofschoon zij niet kunnen bogen op een academische graad, misstaan de namen van André Kloos en Wim Kok in deze opsomming allerminst. De voorlopige beleidsformule stimuleert voorts bij de vakcentrales en enkele grotere bonden de behoefte aan vooral economisch en juridisch geschoolde beleidsmedewerkers. De invloed van deze intellectuele staf op de interne besluitvormingsprocessen is tot dusver niet wetenschappelijk onderzocht. Men mag echter aannemen, dat die invloed niet gering zal zijn.

In de kring van de FNV is onlangs een zekere deining ontstaan over het feit dat sommige van deze beleidsmedewerkers publiekelijk hun mening hebben geventileerd over de kwestie hoe men, met het oog op het herstel van de werkgelegenheid, de daarvoor vereiste combinatie van een gelijkblijvend macro-economisch bestedingsniveau en een lager kostenpeil zou kunnen realiseren. Vos, Inja, Leemreize en anderen hebben in *De Vakbondskrant* uitgelegd, dat voor de verwezenlijking van bepaalde,

consequent gestelde prioriteiten ook de werknemers zullen moeten inleveren. In het bijzonder Cees Schelling, voorzitter van de Voedingsbond FNV, is over de vrijmoedigheid van deze intellectuele „technocraten” erg boos geworden. Van hem mogen vakbondseconomen niet voor hun beurt spreken; zij verstoren daarmee de door leiding en leden gekozen strategie. Dit standpunt van Schelling, dat blijkens commentaren niet door Kok en Groenevelt wordt gedeeld — en terecht — is voor mij aanleiding tot enkele opmerkingen. Als intellectuele zwerfkei kan ik natuurlijk niet aan de drang weerstaan deze te koppelen aan wat ons uit de literatuur over de relatie intellectuelen en vakbeweging bekend is.

In 1928 presenteert Selig Perlman een poging tot het opstellen van een algemene vakbewegingstheorie, waarin de invloed van intellectuelen een zelfstandige verklaringsfactor vormt voor de feitelijke groei en het karakter van dit type massaorganisatie 2). Indien binnen de vakbeweging het vooral intellectuelen zijn die het beleid bepalen, dan vinden wij daarvan, aldus Perlman, de weerslag in een hoofdzakelijk op lange-termijndoelstellingen georiënteerde, revolutionaire strategie. Doordat intellectuelen evenwel het radicalisme van de achterban overschatten en het resistentievermogen van het kapitalisme onderschatten, zijn zij niet in staat om blijvend hun stempel op het vakbewegingsgedrag te drukken. Het terugdringen van de rol van de intellectuelen beschouwt Perlman dan ook als een van de voornaamste redenen waarom, na een tamelijk turbulente beginperiode, de vakorganisaties in de Verenigde Staten, Engeland en Duitsland uiteindelijk een meer pragmatische koers zijn gaan varen.

Deze visie van Perlman zou Schelling kunnen leren, dat hij met zijn scherpe kritiek op Vos en zijn collega-economen zelf de voorwaarden schept voor een vakbeweging van de poen. Met het terugfluiten van de intellectuele „brain-trust” van de FNV kiest onze radicale

vakbondsleider in feite voor een populistische strategie. Dat is geen strategie die veranderingen in de maatschappijstructuur bevordert.

Het bekendste werk over de positie van intellectuelen in de werknemersvakorganisaties is ongetwijfeld de studie van H. L. Wilensky 3). De door middel van een breed opgezet empirisch onderzoek verkregen bevindingen van deze auteur tonen onder meer aan, dat een vakbondsintellectueel zich alleen maar kan handhaven wanneer hij zich gedraagt als „one of the boys and still plays the expert, maintaining an aura of mystery”. Deze vertrouwensbasis, gebaseerd op de tweeslag van „engagement” en deskundigheid, lijkt mij voor het goed functioneren van beleidsmedewerkers binnen de vakbeweging inderdaad essentieel. In een fraaie, afgewogen beschouwing over de positie en de intentie van de gewraakte vakbondseconomen heeft Henne Pauli op dit aspect volkomen terecht de nadruk gelegd 4). Want, met zijn aanval op de FNV-staf heeft Schelling — wellicht onbedoeld — de inzet en de solidariteit ter discussie gesteld van mensen, die dit absoluut niet verdienen en het anti-intellectuele klimaat versterkt, dat in sommige kringen van de vakbeweging helaas als een uiting van arbeiderscultuur wordt opgevat.

Ten slotte is een ander punt uit Wilensky's uitvoerige publikatie in dit verband van belang. Een van de functies die Wilensky de intellectuelen binnen de vakbeweging toeschrijft, is die van „taking the heat”. Hij doelt daarmee op de rol van de experts als degenen die op verzoek hun nek uitsteken en die, als het misloopt, het mea culpa voor hun rekening moeten nemen. Tactisch gesproken, kan het voor de FNV-leiding onder de huidige omstandigheden verstandig zijn om beleidsmedewerkers te benutten als aftasters van mogelijkheden om thans bestaande beleidsdilemma's te doorbreken. De top kan daarbij voorhands op de achterhand blijven.

Ik neem niet voetstoots aan dat zulke overwegingen met het optreden van Vos en de zijnen verbonden zijn. Mocht dit echter wel het geval zijn, dan is het duidelijk dat Schelling de strategie van zijn eigen vakcentrale niet doorziet. Dat zou echter het ergste zijn, dat men van deze vaak hoog van de toren blazende vakbondsleider zou kunnen beweren.

W. H. J. Reynaerts

1) Vgl. Hans Bornewasser, *Katholieke Hogeschool Tilburg*, deel I, Baarn, 1978, blz. 255 en de rede van P. J. J. Mertens bij de 50e herdenking van de sterfdag van Ariëns op 27 augustus 1978, blz. 28.

2) Selig Perlman, *A theory of the labor movement*, New York, 1928.

3) H. L. Wilensky, *Intellectuals in labor unions*, Glencoe Ill., 1956.

4) *De Vakbondskrant*, 22 mei 1980, blz. 3.